

De realiteit is verdwenen

Over Jean Baudrillard

Dimitri Mortelmans

FWO-V aspirant, departement PSW van de UIA

Franse denkers moeten eerst twintig jaar in Europa bekend zijn vooraleer de Angelsaksische wereld voor hun ideeën valt. Zo verging het Bourdieu en zo vergaat het Baudrillard. Er heerst momenteel een wetenschappelijke hype rond deze filosoof, socioloog en criticus. Ironisch genoeg betekent deze cultstatus van het enfant-terrible van de Parijse academische wereld dat Baudrillard zelf wordt tot wat hij het meest veracht: een simulacrum, een 'Baudrillard fenomeen' (Sandywell, 1995).

Baudrillard werd geboren in 1929 en wordt in de jaren zestig actief als lesgever in Parijs. Op het einde van de jaren zestig verschijnen zijn eerste werken. Centraal staat de vraag wat er veranderde bij de overgang van de traditionele kapitalistische economie naar de massaconsumptiemaatschappij. Een eerste antwoord dat hij op deze vraag gaf laat zich ruwweg samenvatten als het transformeren van ruilwaarde en gebruikswaarde in tekenwaarden. Later, als vooraanstaand Frans denker, evolueert zijn antwoord in een radicaal filosofisch standpunt waarbij Baudrillard in de maatschappij een enorme explosie van nieuwe mediavormen ziet die steeds groter en beter en sneller worden en die een aantal perverse effecten met zich meebrengen. De explosie van tekens brengt een radicale en gevaarlijke implosie aan betekenis teweeg waaraan uiteindelijk iedereen ten onder zal gaan. Hiertegen heeft hij, naar eigen zeggen, geen ander verweer dan het theoretisch terrorisme.

Marxistische periode (1960-1968)

In de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig schrijft Baudrillard in sterke mate in dia-

loog met het toen in zwang zijnde neo-marxisme. Vanuit zijn leservaring aan de Sorbonne maakt hij kennis met de belangrijkste linkse auteurs en ontwikkelt hij stilaan zijn eigen visie. In *Le système des objets* uit 1968 gaat Baudrillard op zoek naar de veranderingen in het dagelijkse leven van de mensen. Hij doet dit door een analyse te maken van de binnenhuisinrichting van mensen. Hierbij komt hij tot de vaststelling dat er een fundamentele wijziging is opgetreden in de keuze van objecten die men in het huis plaatst. In de oude bourgeoiswoning is het huis een afspiegeling van de sociale relaties die er zich in afspelen. Alle objecten hebben hun functie en staan in een symbolische relatie met de bewoners. Elk meubel heeft als het ware zijn eigen geschiedenis. In het moderne huis is deze emotionele (symbolische) geladenheid verdwenen. Baudrillard geeft in detail weer hoe het huis koel en afstandelijk geworden is. In plaats van een band met het verleden weer te geven wordt de huisinrichting een manipuleerbaar, kneedbaar instrument. Deze analyse geeft volgens Baudrillard de veranderde evolutie van het object weer in de huidige consumptiemaatschappij. Producten worden niet gekocht om hun gebruikswaarde, maar omwille van de tekenwaarde die ze bezitten. Deze evolutie wordt gestuurd door het 'objectensysteem' en gepropageerd door bijvoorbeeld de reclame. *Le système des objets* is doordrongen van het neo-marxisme en het structuralisme uit de jaren zestig. Voornamelijk Roland Barthes heeft een zeer grote invloed op Baudrillard. Wat Barthes deed voor de mode (in *Le système de la mode*) doet Baudrillard in een ruimere zin voor de consumptiemaatschappij.

Analyse van de consumptiemaatschappij (1969-1974)

In zijn drie volgende boeken bouwt Baudrillard in zekere zin voort op *Le système des objets*, maar zet hij zich aan de andere kant daar ook weer tegen af. Hij trekt zijn analyse van de consumptiemaatschappij verder door, maar gebruikt een andere theoretische invalshoek. Baudrillard treedt verder in de sporen van Roland Barthes door diens semiologie te gebruiken om het marxisme van binnenuit te veranderen. In *La société de consommation* lijkt hij nog een aanloop te nemen om zijn kritiek in de twee volgende werken volop de vrije loop te laten. Het probleem van het kapitalisme is volgens Baudrillard radicaal veranderd. Omdat het systeem zo groeide, werd het beheersen van de productiemiddelen steeds minder een probleem. Wat als groot doembeeld opduikt, is de stagnatie van de afzet. Hoe kan een steeds groeiend systeem blijven voortgaan, als de consumptie op een bepaald moment afneemt? Om die reden werd het voor het systeem steeds belangrijker zich te verzekeren van een gegarandeerde consumptie. Daarom werd het behoeftensysteem gecreëerd: "Er was eens een Man die in Schaarste leefde. Na vele avonturen en een lange reis doorheen de Economische Wetenschap, ontmoette hij de Maatschappij van de Overvloed. Ze huwden en hadden nog vele behoeften." (Baudrillard, 1970: 93). Door onze overgave aan behoeften en verlangens wordt het manipuleren en communiceren met behulp van materiële objecten steeds belangrijker dan de sociale interactie met andere mensen. De hele consumptiemaatschappij is in essentie niets anders dan een behoeftensysteem dat ons via reclame en massamedia een rad voor de ogen draait, zodat we steeds meer belang hechten aan het zich differentiëren van andere mensen dan het effectief communiceren ermee.

La société de consommation is één van de meest toegankelijke boeken van Baudrillard. Het is kritisch, maar onderbouwd met talloze voorbeelden uit bestaande reclamecampagnes. In zijn twee volgende boeken zal dit concrete stilaan plaats maken voor een meer filosofisch debat met het neo-marxistische denken over de consumptiemaatschappij. Marx en zijn opvolgers uit de Frankfurter Schule en ook Lukács, pakten vol-

gens Baudrillard de consumptiemaatschappij op een verkeerde wijze aan. Marx' waardeleer en de menselijke aliënering die uit de vervreemding van de arbeider voortspoot, zien, volgens Baudrillard, de dieperliggende logica van het systeem niet. In *Pour une critique* zal Baudrillard zijn kritiek voornamelijk richten op het onderscheid dat het marxisme maakt tussen gebruikswaarde en ruilwaarde, terwijl *Le miroir de la Production* dieper ingaat op het marxistisch arbeidsconcept.

Pour une critique de l'économie du signe is Baudrillards poging om de marxistische waardeleer aan te vullen vanuit de semiologie. De basis van de klassieke waardeleer is dat een object een zekere gebruikswaarde bezit. Objecten kunnen ingezet worden voor een bepaald doel (een oven dient om gerechten warm te maken). Zodra deze objecten echter in een kapitalistische ruilrelatie terecht komen, krijgen ze een zekere ruilwaarde. Het object wordt verwisselbaar. De concrete gebruikswaarde wordt geabstraheerd in een ruilwaarde (deze oven is zoveel frank waard). Deze tweedeling is, volgens Baudrillard, echter niet voldoende om de status van objecten in de huidige consumptiemaatschappij te verklaren. De gebruikswaarde is immers naar zijn zeggen gebaseerd op de kunstmatig in het leven geroepen behoeftenbevredigingstheorie. Net als in zijn vorige boeken bekritiseert Baudrillard radicaal het concept van de behoeften als de basis van de consumptiologica. Marx was, in zijn ogen, verkeerd om geen oog te hebben voor de differentiatie van de tekens die het economische leven beheerst. In de plaats van goederen te kopen om de eigen behoeften te bevredigen is de consumptie onderworpen aan een differentiatie logica. Dat is zowat het veralgemeende Veblenianse principe van de demonstratieve consumptie. Goederen worden gebruikt om zich af te zetten tegen andere mensen en op die manier zichzelf als individu te realiseren. Marx' waardeleer moet bijgevolg aangevuld worden. Objecten krijgen hun betekenis niet vanuit hun materieel bestaan zelf, maar vanuit een betekenisgevende logica die aan een object gehecht wordt. Een object kan met andere woorden verschillende betekenissen aannemen, afhankelijk van de situatie. Baudrillard onderscheidt vier verschillende lo-

gica's van betekenissen: de functionele logica of wat Marx de gebruikswaarde van een object noemde, de economische logica of de ruilwaarde, de symbolische logica waarbij objecten in de plaats komen te staan van sociale relaties, en de tekenlogica waar objecten in een hiërarchie van waarden worden gebracht en een diversiteit van betekenissen kunnen aannemen. Objecten kunnen deze vier gedaanten afwisselend aannemen. Mensen kunnen een koelkast kopen (ruilwaarde) om voedsel koel te bewaren (gebruikswaarde), of om ze cadeau te doen aan iemand (symbolische waarde), of om aan de omgeving te laten zien dat zij het nieuwste model hebben (tekenwaarde). Als consumptie-object is de tekenwaarde volgens Baudrillard echter cruciaal. In de huidige maatschappij zijn mensen dusdanig onderworpen aan de differentiële logica dat zij alles hieraan opofferen.

Maar Baudrillard beperkt zijn kritiek niet alleen tot de waardenleer van objecten. In *Le miroir de la production* richt hij zijn pijlen vooral op het arbeidsbegrip van de marxistische en neo-marxistische theorie: "Om de radicaliteit van de politieke economie te begrijpen, volstaat het niet om datgene wat zich achter het concept van de consumptie schuilt te onmaskeren: de antropologie van de behoeften en de gebruikswaarde. Men moet ook datgene onmaskeren wat achter het concept van de productie, de productiewijze, de productiekrachten, de productieverhoudingen, enz., schuilt". (Baudrillard, 1973: 11). Alle concepten waarmee het marxisme het bourgeoisdenken over arbeid en economie dacht te ondergraven, zijn volgens Baudrillard zelf onderworpen aan hetzelfde (kritisch) imperialisme. Vandaar ook het beeld van *le miroir*: het marxisme als spiegel van de kapitalistische productiewijze. Het marxisme tast immers het principe van de productie op zich niet aan, maar tracht enkel de ideologische vormen van haar ontstaan te bekritisseren. Het marxisme is steeds uitgegaan van het inherente karakter van werk in de menselijke aard, terwijl het niet inzag dat het zelf meewerkte aan de verspreiding van het concept dat de politieke economie zelf in het leven riep. Tegelijk werkt het marxisme dus aan de ontmaskering van de politieke economie als systeem, als aan

het reproduceren ervan als model: "Marx schreef een radicale kritiek van de politieke economie, maar hij deed dat nog binnen de vorm van de politieke economie. Dat zijn de smerige streken van de dialectiek". (Baudrillard, 1973: 39). Wat Marx niet zag, was, volgens Baudrillard, dat de productiekrachten, die de basis vormden voor de revolutie, steeds minder belangrijk werden. Het zijn de tekenwaarden die het systeem beheersen en die het sociale leven nu domineren. Hierdoor zijn theorieën die uitgaan van de productieve krachten, zoals het marxisme, voorbijgestreefd. Hiermee geeft Baudrillard duidelijk aan dat hij niet langer geïnteresseerd is in het herwerken van de marxistische theorie. De breuk is volledig en kondigt een nieuwe wending aan in zijn werk. In zijn volgende werken zal de analyse van deze nieuwe maatschappij, gedomineerd door tekens en tekenwaarden, centraal komen te staan.

Extremisering van de semiologie (1975-1979)

In 1976 verschijnt het belangrijkste werk van Baudrillard: *L'Echange symbolique et la mort*. In het voorwoord bij de Engelse vertaling van het boek verbaast Mike Gane zich erover dat het zo lang geduurd heeft voor het boek in vertaling verscheen (nl. in 1993). *L'échange symbolique* is in zijn ogen een nieuwe synthese na de brokken die Baudrillard achterliet bij zijn kritiek op het marxisme in *Le miroir de la production*. De breuk met de voorgaande boeken is significant. Zo is er vooreerst de opvallende verschuiving van bronnen die Baudrillard hanteert: in plaats van Marx en Barthes komt in toenemende mate Marshall McLuhan op de voorgrond. Daarnaast is er een essentiële inhoudelijke verandering waarbij Baudrillard de analyse van de politieke economie en de consumptiemaatschappij achter zich laat. In de plaats daarvan stort hij zich nu volledig in het rijk van tekens en betekenissen, van simulaties en simulacra [1]. Zoals ik in de inleiding al stelde, is het zijn tweede antwoord op de veranderende maatschappij.

Vertrekpunt van het boek is de verdwijning van symbolische ruil uit de hedendaagse maatschappij. Het symbolische is compleet uitgehold en bestaat enkel nog als façade. Daar waar de

symbolische ruil in zijn vroegere werken nog een belangrijke plaats innam naast de tekenwaarde van producten, verschuift deze nu naar de achtergrond ten voordele van codes en tekens. Baudrillard gaat zelfs verder: niet alleen is het symbolische uit de maatschappij verdwenen, heel de realiteit op zich is verdwenen en vervangen door een schijnwereld: "Vandaag is het systeem in een onbepaaldheid terecht gekomen, alle realiteit wordt geabsorbeerd door de hyperrealiteit van de code en de simulatie. Het is het principe van de simulatie die ons voortaan beheerst in plaats van het klassieke realiteitsprincipe. De zekerheden zijn verdwenen, het zijn de modellen die momenteel over ons regeren." (Baudrillard, 1976: 9). Dit vertrekpunt brengt Baudrillard tot verschillende analyses, die elk een apart hoofdstuk vormen van het werk. Zo gaat hij dieper in op de betekenis van de productie en de productiekrachten, op het modeverschijnsel, de dood (tegen Freuds theoretische beschouwingen daaromtrent) en het godsbegrip.

Naast al deze analyses waarin hij zijn nieuwe inzichten uitwerkt, geeft Baudrillard ook aan hoe het zo ver is kunnen komen. In 'L'ordre des Simulacres' wordt een beschrijving gegeven van de drie verschillende stadia van simulacra waarbij het symbolische steeds verder plaats moet ruimen voor de schijn van de simulatie. De hele beweging komt op gang in de renaissance. Vóór de Renaissance is er geen sprake van enig simulacrum. Alle tekens circuleren binnen een rigide standenmaatschappij waarbij het aan alle uiterlijkheden onmiddellijk duidelijk is wie tot welke stand behoort. Met de renaissance trad de maatschappij het eerste stadium van het simulacrum binnen: het stadium van de imitatie (*contrefaçon*). Het bindende karakter van tekens wordt opgeheven en vervangen door het nabootsen van het natuurlijke. Exemplarisch hiervan is het gebruik van gips dat in alle kerken en paleizen imitaties doet ontstaan van het *natuurlijke*. In dit stadium gaat het simuleren nog maar om de vorm binnen de maatschappij en nog niet om het transformeren van maatschappelijke relaties en structuren.

Die komt er wel in het tweede stadium dat op gang komt met de industriële revolutie. Die doet heel wat nieuwe tekens ontstaan: de serie-

objecten. Hier gaat het niet langer om de relatie tussen het origineel en zijn imitatie, maar om een eindeloze schakel van relaties van seriestukken met andere seriestukken. De vraag om het origineel stelt zich niet meer, omdat die immers is beantwoord: de techniek is het origineel. Serie-objecten krijgen hun betekenis slechts binnen het industriële universum waarbij alle originelen opgeslorpt worden en vervangen worden door identieke objecten. Baudrillard valt hierbij terug op de theorie van Walter Benjamin die eerder al aangaf hoe de reproductie alle originele productie vernietigde: "Als eerste vatte Benjamin (en later McLuhan) de techniek niet op als 'productiekracht' (...) maar als medium, als vorm en principe van een hele nieuwe generatie aan betekenissen." (Baudrillard, 1976:86). Dit heeft eveneens verregaande gevolgen voor de betekenis van niet alleen de producten maar eveneens de productiekracht. De productie verliest elke betekenis in het industriële tijdperk, omdat het sociale doel ervan opgaat in het maken van eindeloze series.

In de huidige maatschappij wordt het rijk van de productie overstegen door de derde orde simulacra: de simulatie. Nu is er niet alleen geen sprake meer van het namaken van een origineel, het produceren van series heeft plaats gemaakt voor de modellen van waaruit alle vormen voortkomen door middel van differentiële verschillen (*modulations de différences*). Het gaat niet meer om de gelijkenissen die er bestaan tussen serie-objecten maar om de verschillen tussen alle mogelijk betekenissen. Tekens zijn lege omhulsels. Ze verwijzen niet meer naar een origineel, noch naar de aan zich gelijke serie-objecten. De enige mogelijkheid om tekens nog betekenis te geven is te verwijzen naar de verschillen met andere tekens. Het DNA is het beeld dat Baudrillard ons voor het derde simulacrum voorhoudt (Baudrillard, 1976: 89). Net zoals het DNA een universele code is die aan alle levende wezens voorschrijft hoe cellen zich moeten gedragen, zo sturen de modellen en codes uit de hedendaagse maatschappij de manier waarop de individuen samenleven.

In *L'Echange symbolique* worden Baudrillards nieuwe paden belicht: niet het systeem van objecten, maar het verschijnsel van simulacra ligt

aan de basis van de huidige maatschappelijke fenomenen. Maar eerst ga ik nog kort in op enkele andere werken uit de late jaren zeventig. Baudrillard schrijft in deze periode immers een aantal zeer provocatieve werken. Douglas Kellner situeert deze werken in de intellectuele modetrend uit die tijd. In de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig was het in Frankrijk in om te dwepen met Marx en Freud. In de loop van de jaren zeventig keert het intellectuele publiek zich opnieuw af van het marxisme en verschijnen er diverse kritieken op dit denken (Kellner, 1989: 122-123). Baudrillards vroegere werken passen in deze intellectuele verschuiving, maar hij richt zijn aanvallen ook op zijn belangrijkste tegenstanders die verrezen op het puin van het marxisme. Zo verschijnt in 1977 *Oublier Foucault* waarin hij Michel Foucault zwaar aanvalt en in 1979 zal hij hetzelfde doen met het feminisme in *De la Séduction*. Dit boek is in belangrijke mate een overgang te noemen naar zijn postmodernistische periode. Het hanteert het analysemateriaal uit *L'Echange symbolique* om een aanval uit te voeren op het theoretische gedachtengoed van het toenmalige feminisme. De verleiding is, volgens Baudrillard en tegen het oordeel van sommige feministische auteurs in, vrouwelijk en staat tegenover de mannelijke 'seksualiteit'. Maar verleiding is meer: het behoort tot de wereld van de rituelen en de tekens en komt in de derde orde van de simulacra als werkelijkheidsprincipe naar boven: "Alles is verleiding, er is niets buiten de verleiding. Men heeft ons willen doen geloven dat alles van de productie afkomstig was. Dat is het *Leitmotiv* van de transformatie in de wereld: het is het spel van de productiekrachten die de loop der dingen regelen. (...) En als alles, ook al lijkt het niet zo - daadwerkelijk volgens de geheime regel van de uiterlijkheden - functioneerde met verleiding?" (Baudrillard, 1979: 115).

Postmodernisme en simulacra (1980-1997)

In deze laatste periode breekt het nihilisme van Baudrillard in al zijn werken door. Daar waar hij eerder schreef over de verandering van de consumptiemaatschappij of het wijzigen van het arbeidsbegrip, verglijdt zijn werk in de jaren

tachtig tot een diepgaand radicalisme. Aan de ene kant betekende dit extremisme zijn internationale doorbraak. Het is immers sinds de jaren tachtig dat de interesse voor Baudrillard in de Verenigde Staten is opgewekt, bijna uitsluitend door zijn radicale werken uit deze periode en de in alle hevigheid woedende debatten over het postmodernisme. Aan de andere kant betekende de mutatie in zijn werk het verlies aan helderheid en analysekracht uit zijn eerdere werken. In steeds toenemende mate verworden zijn boeken tot journalistieke schrijfsels. Soms in de letterlijke zin van het woord, want Baudrillard publiceerde diverse korte stukken voor kranten en weekbladen. De meeste van deze essays werden nadien gebundeld of tot boekvorm opgeblazen.

A l'ombre des majorités silencieuses ou la fin du social uit 1978 reikt perfect de thematieken aan van zijn postmodernistische werken. Het nihilisme van Baudrillard is gebaseerd op het verdwijnen van alle modernistische waarden uit de samenleving: productie, consumptie, politiek, enz. In *A l'ombre* staat nog zo'n grootheid in het voetlicht: de massa. In tegenstelling tot de emancipatorische krachten van massa's, hun potentie tot revolutie waar vele auteurs van uitgegaan zijn, stelt Baudrillard dat de hedendaagse massa's voortdrijven op een diepgeworteld zwijgen. Ze denken niet na, ze spreken niet en ze kunnen onder geen enkele vorm van zichzelf vervreemd worden. De politiek wordt tot wanhoop gedreven in haar pogingen om beweging of klank in de massa te krijgen. Zij kunnen immers enkel constateren dat de massa's alleen maar opslorpen en nooit iets teruggeven. Baudrillard doelt daarmee op het éénrichtingsverkeer van de massamedia. Massa's mensen kijken louter en alleen naar massamediale beelden en reageren al lang niet meer op wat ze zien, ze absorberen enkel maar. Meer nog, Baudrillard draait de logica zelfs om: niet de media pakken de massa's in, integendeel: "men is vergeten, in deze naïeve logica van de communicatie, dat de massa's een sterker medium zijn dan alle andere media, dat zij het zijn die ze inkapselen en ontwikkelen (...) Mass(age) is message." (Baudrillard, 1978: 66).

In het tweede hoofdstuk gaat Baudrillard in op de manier waarop de massa's en de media,

naar zijn oordeel, verantwoordelijk zijn voor het einde van het sociale. Het sociale is een deel van de simulacra van de tweede orde en heeft in de huidige maatschappij zijn betekenis verloren. Het sociale, ontstond, volgens Baudrillard, op de overblijfselen van de primitieve maatschappijen. Er ontstonden instituties en het menselijke leven raakte georganiseerd in instituties en verbanden. De ontwikkeling van deze instituties maakte dat het sociale steeds in omvang toenam. Het ontstaan van massamedia zelf als institutie zorgde ervoor dat het proces van 'steeds meer sociabiliteit' eveneens het einde inluidde van het sociale zelf. Massamedia en informatie leiden tot de creatie van een hyperrealiteit die alle sociale verhoudingen onmogelijk maakt: "als het sociale tegelijk vernietigd wordt door datgene wat het zelf produceert (de media, de informatie), weggenomen wordt door datgene wat het produceert (de massa's), dan volgt daaruit dat haar definitie leeg is en dat de term die als universeel alibi dient voor alle discours, niets meer analyseert, niets meer aanduidt." (Baudrillard, 1979: 95).

Einde van het sociale dus en voor Baudrillard het begin van een theoretische tocht waarbij zijn denken zich steeds meer tegen hemzelf gaat richten. Baudrillards variant van het postmodernisme (als het verdwijnen van alle modernistische waarden en grootheden) uit *A l'ombre* wordt verder uitgewerkt in *Simulacres et simulations*, een bundel uit 1981. Hierin komen de meest uiteenlopende onderwerpen aan bod: media, reclame, klonen, hologrammen, de analyse van het Centre Pompidou in Parijs, enzovoort. Het centrale stuk uit de bundel is het stuk over de heerschappij van de simulacra. Baudrillard vergelijkt daarin de huidige realiteit met de fabel van Borges waarin cartografen een kaart tekenden van het rijk die zo gedetailleerd was dat ze samenviel met het grondgebied zelf: de kaart als simulatie van het rijk als het ware. Volgens Baudrillard is alle metafysica overbodig geworden. De realiteit bestaat immers niet langer. "Het gaat niet meer om de imitatie, noch om de verdubbeling en zelfs niet om parodie. Het gaat om een substitutie van het reële door de tekens van het reële; dat wil zeggen: om een operatie waarin elk reëel proces op afstand wordt gehouden door zijn operationele

verdubbeling, een metastabiele, onfeilbaar geprogrammeerde, beschrijvende machine, die alle kenmerken van het reële vertoont" (Baudrillard, 1981: 11).

In Baudrillards hyperrealiteit (de schijnwereld in de plaats van de realiteit kwam) triomfeert het object over het subject. Dat thema staat centraal in *Les stratégies fatales* en zit eveneens in de omslag van het boek verborgen 'Le cristal se venge', of om het in de tijdgeest te stellen: 'The object strikes back'. Steeds is het subject aanzien als motor achter de geschiedenis en was het object niet meer dan een voorvalletje op de koninklijke weg van de subjectiviteit. In de huidige maatschappij is dit slechts een fictie, het object heerst nu boven het subject. Het zijn de dingen die ons leven bepalen. De enige uitweg tegen deze suprematie vindt Baudrillard in de zogenaamde fatale strategieën. Dat zijn strategieën die op voorhand al uitgaan van het object als primair gegeven en staan tegenover de banale strategieën waarin het subject zichzelf nog steeds beter acht dan het object. De enig mogelijke fatale strategie die men kan volgen is die van de theorie (Baudrillard, 1983: 259). Baudrillard wil bijgevolg geen aanval lanceren op de schijnrealiteit door nieuwe tekens te genereren maar door de huidige schijnrealiteit tot in het extreme door te denken. Dat doet hij in zijn verschillende postmoderne werken. Hij wil een theoretische terrorist zijn die ten strijde trekt tegen het hedendaagse hegemoniale systeem: "Als nihilist zijn, betekent dat men het radicale kenmerk van smaad en geweld, de uitdaging waarop het systeem dient te antwoorden met zijn eigen dood, doortrekt tot in een radicale limiet die voor hegemoniale systemen ondraaglijk wordt, dan ben ik een terrorist en een nihilist in de theorie zoals anderen dat zijn met de wapens. Het theoretische geweld en niet de waarheid zijn de enige middelen die ons nog resten." (Baudrillard, 1981: 235).

Dit beeld van Baudrillard als eenzame nihilistische terrorist, strijdend tegen het hegemonische systeem, doet veel denken aan Don Quichote. Zijn duistere postmoderniteit waarin elke betekenis verdwenen is, staat in schril contrast met zijn kritische analyses uit het begin van zijn carrière. Veel van wat de man in de jaren tachtig en ne-

gentig schreef maakte hem dan wel bekend omwille van zijn radicaal postmoderne en consequent doorgetrokken analyses, vaak missen ze elke diepgang en realiteitszin (maar die is naar zijn gevoel dan ook al jaren geleden vergaan). Niettegenstaande dat, is zijn analyse aan de huidige massamediale maatschappij toch niet helemaal zo onrealistisch als op het eerste zicht lijkt. Veel van wat wij aan kennis opdoen en aan realiteit meekrijgen wordt gevormd door massamediale beelden. Als we kijken naar de televisie dan lijkt het alsof de realiteit zich voor onze neus afspeelt. Dan lijkt het alsof de Golfoorlog als een mooie documentaire op ons scherm vertoond wordt. Als Baudrillard dan schrijft 'De Golfoorlog heeft niet plaats gehad', dan heeft hij uiteraard niet helemaal ongelijk. Wat wij van deze oorlog te zien kregen waren georkestreerde media-beelden, een simulatie van een echte oorlog die ergens plaatsgreep. Later werden de verhalen van levend begraven Irakische of gedode burgers pas bekend. In toenemende mate worden wij via de media en Internet van een hyperrealiteit voorzien waarbij men na een tijd de realiteit van de simulatie niet meer kan onderscheiden. In dat opzicht levert Baudrillards kritiek wijze inzichten: "wat raken de Chilezen, de mensen uit Biafra, de boat people, Bologna of Polen ons? Dat wordt allemaal vernietigd op het televisiescherm." (Baudrillard, 1981: 236). Hieruit de conclusie trekken dat de hele realiteit verdwenen is en alle analyses van de huidige maatschappij zinloos worden, lijkt mij vechten tegen virtuele windmolens.

- [1] Een simulatie is een imitatie van iets waarbij de verbinding met het gëmitteerde nog duidelijk is. Simulacra knippen de band tussen de simulatie en de werkelijkheid door, waarbij de simulatie als werkelijkheid aanzien wordt. Baudrillard geeft het voorbeeld van een bankoverval. In een film kan men beelden tonen waarin het erop lijkt alsof men een bank overvalt. In werkelijkheid is dit slechts een simulatie, omdat er geen 'echte' bank overvallen is om de film te maken. Als je nu op je eigen houtje beslist om 'als simulatie' eens een bank te overvallen, dan wordt deze simulatie een simulacrum. De bankbedienden gaan immers op je neppeweze reageren alsof het een echte bankoverval betreft en de juridische gevolgen van deze 'simulatie' zullen 'reëel' zijn. Met andere woorden, er is geen verschil meer tussen jouw simulatie van de bankoverval en een reële bankoverval: de simulatie wordt als werkelijkheid aanzien.

Leeswijzer:

- Le système des objets* (1968)
- La société de consommation* (1970)
- Pour une critique de l'économie politique du signe* (1972)
- Le miroir de la production: ou, l'illusion critique du matérialisme historique* (1973)
- L'échange symbolique et la mort*
- Oublier Foucault* (1977)
- A l'ombre des majorités silencieuses, ou la fin du social* (1978)
- De la séduction* (1979)
- Simulacres et simulation* (1981)
- Les stratégies fatales* (1983)
- La gauche divine* (1985)
- Amérique* (1986)
- L'autre par lui-même* (1987)
- Cool memories* (1987)
- Cool memories II* (1990)
- La transparence du mal, Essai sur les phénomènes extrêmes* (1990)
- La guerre du golfe n'a pas eu lieu* (1991)
- L'illusion de la fin* (1992)
- Le crime parfait* (1994)